

מתוך 'גרוֹבִיאָנוס – על פשטות ההליכות, לתועלת כל אוהבי הגסות הקרתנית'

דבר מאַכֵּל כִּי יִגַּשׁ, אִךְ תִּזְנַח הַשָּׁנָה אֶת עֵינֶיךָ –
זאת עֲלִיךָ לְדָרֵשׁ: תִּבְעֵ זֹאת מִיָּד, אֵל תִּשְׁכַּח.
אִךְ יוֹבֵא הַמְּזוֹן, מִלֵּא אֶת הַחֶפֶן בְּאֶכְל, כִּי שִׁיזֵל רֹב שְׁמֵן עַל אֲצָבָעוֹת כַּף־הַיָּד.
עַתָּה תִּגַּשׁ אַרוּחָה – אוֹ־אִז תִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּפִתְלֹחִים:
יָד עֲרָמָה, כְּמוֹת שְׁהִיא, כְּלִי מִסַּפֵּק הִיא עֲתָה.
אִיךָ בְּעַת אַרוּחָה נוֹהֲגִים וְכִיצַד יִזְלְלוּהָ –
זאת מִקֵּץ רִגַע אֶסְבִּיר, תִּכְּף עַל כֶּף תִּנְדַע.
אָפֶס, תִּחְלָה רְצוֹנֵי דְבָרִים אֲחָדִים לְלַמְדָּךְ,
לֹא אֲאָרִיךְ בְּדְבָרֵי, עַד מְהֵרָה אֶסִּים.
מָה אַרְשֵׁת תִּלְבֹּשׁ, אִיךָ תִּנְהַג בְּגוּפְךָ, אֲבָרִיךָ,
זאת בְּמֵהֵרָה אֲלַמֵּד, תִּכְּף אוֹרָה לְךָ זֹאת.
רֵאשׁ וְרֵאשׁוֹן – הִזְהָר: גִּרֵשׁ עֲנָה מִיִּתְרָת,
זוֹ לַחַיִּים הַטּוֹבִים נִגְּף הִנֵּה וּמְכָשׁוּל.
אֵל תִּתְּבוֹנֵן בְּאֶדָם בְּפָנָיו, מִיִּשִׁיר עֵין אֵל עֵין:
רַק בְּמִבְּטָ עֲקָמָנִי עַל כָּל אֶדָם הַסֵּתֶכֶל.
רַק לְאוֹהֵב עֲנָה יָאֵה הַמִּבְּטָ הַצָּנוּעַ,
אֵלֶּה אֲשֶׁר עֲנִינָם שְׂבַח בְּשֹׁכֵר טוֹב מֵדוֹת.
אִי יִחַפֵּץ מִבְּטָךְ לְשׁוֹטֵט – לְשׁוֹטֵט הַנִּיחָנוּ:
כְּכָה תִּנְהַג, כִּי בְּזָה יִתֵּר פִּשְׁטוֹת יִשִּׁירָה.
הֲלֵאָה – מוֹטָב שְׁיִהְיֶה מִצְחָךְ קְמוּט חֲמֵרָה מְאִימָת:
אֵלֶּךָ קְמִטִים חֲמוּרִים לוֹ פְּרָצוּפְךָ יִחַרְשׁוּ,
כְּמוֹ פְּרָצוּפוֹ שֶׁל הַשׁוֹר הַנוֹשֵׂא עַל גִּבּוֹ עַל מַחְרָשֶׁת,
עַתָּה בּוֹ מִצְלִיךָ בְּלִי רַחֵם שׁוֹט הַנִּתְּךָ עַל גּוֹ.
אוֹ כְּמוֹ פֶרֶץ נִעְרָךְ לְתַגְרָה בְּרִיב וּבְזַעַם

עז יתרתח, לא ידע יצור הפעס לכבש.
 זה הקלסתר היאה לבן מעלה, בחורחיל,
 אם רצונו שיצא שמו לתהלה בגבור.
 מה מעלה מרבה בקרב חזק מסתרת –
 זאת בפניך נכיר כל שיבחן פרצופך.
 יש שדרךכם לקשט את האף בעדי פז נכתם,
 או לקשטו אבניחן (הדו בהן עשירה).
 עשר כזה מאלת המזל הקפוצה לא קבלת:
 טיף הנזלת, אם פן, הוא יקשט חטמך.
 כך, נזלת נוטפת – עדי מיפה נחירים:
 זה התכשיט לחובב דרך טפוח פשטות.
 זה הקשוט הנאה – במחיר של לא-כלום תרפשונו:
 בו תתיפה להפליא, חן על פניך תוסיף.
 יש להקפיד על מדה, לשמרה בכל סף עניינינו;
 זוהי, אם-כן, המדה בה בדרךך תצלח:
 אם הנזלת תזל ותטף, לבסוף, על שפתך –
 זהו סמן כי מלאה עת למחותן לאלתר.
 אם תמחה במרפק – בנימוס מי יצלח עוד כמוד?
 אז תנחל אף אתה הוד תהלה ושכחים.
 אם בכפה לראשך תשתמש, בשרוול הכתנת,
 ניקח; גם אז תחשב איש הפשטות הברוכה.

[...]

אל-נא תשכח לנחרר, לנשפף במלוא נחיריך:
 לנימוסים הטובים אין הדבר מנגד.
 אם תתאנה לעטוש, הפנה לשכן את פניך:
 זהו הנוח מכל, ככה ראוי לעשות.
 הוא – לו בריאות יאחל, כי הרי בפניו התעטשת:
 זאת לא ישכח לאחל, כי העטוש יזכירו.
 אל תגלה כל בושח, אל תסמיק אם לפעל הרעות:
 זה אשר בוש בחטאו, הוא לו יסמיק כחפצו.

אם דבורים מבישים ישמעו לידך, הנהרה :
אלנא סגיר רגזונך סמק עלי לחיך.
אלנא תשפח לשלב דברים מגנים בדבריך,
פן יחשבוך לבור, פן חרליפח תדמה.

[...]

אם יספר פלמוני חדשה שכמותה לא שמעת,
או שדבר משלך אין לך פאן להוסיף,
אז, כמו אמרת ללכד זבובים העפים בבלידעת,
שמע את דבריו והרחב פיך מאד אל מולו.
אם נאמר דברמה שצחוק יעורר בשומע –
צחקנא אתה הראשון, צחק במלואפיך צחוק רם.
ככה צחק שכל איש ברחוב קלט פי צחקת,
בין אם עובר בין אם שב שם ברחוב – שישמע.
עת תצחק – את הפה הרחבנא עד שתי האזנים,
פער, עד ידמה הגרון דרך לתהום-הינם,
כך שיראו השכנים את כל זהמת השנים,
ככה יודוך בזכות פרוץ הצחוק החביב.
ככה תנהג; כך לנהג הטבע עצמו מלמדנו:
הן רב שנים נושכות יש לכלבים בלעם.
למה זה ארח נכון בחיים לא תלמד מן הכלב?
הן אמא-טבע בראה זאת בחכמה, לא לשוא.
אם חדלתי מצחוק, ואתה אחרי הצטחקת –
אז הן בינו כלם פי חסר-שכל הנך.
אם לפתע פתאם מצחוק בלי סבה תתפקע –
אז צפה פי לרב שבח תזכה מן הפל.
כך יסברו כי להם צחקת, להם התאנית,
פרס בו זממת לזכות, ככר הוא מנח בחיקך.
אם בלשון מכזבת תרצה להביע דבר שקר,
(אלנא תרבה להגיד קשט-אמת לשומעים)
אך תאמר שתי מלים, השתעל, אם אחת ואם שתיים,

זְהוּ מְנַהֵג מְצִינָה, נוֹחַ מְאוֹד בְּדַבּוּר.
אִם בְּעוֹדָךְ מְלַהֵג חִסְרֵת מְלָה בְּדַבְרֵיךְ,
עַד שְׁתַּמְשִׁיךְ בְּשֵׁעוֹל, תִּכְרַף תִּמְצָא מָה לֹא מֵר.
אִישׁ לֹא יוּכַל לְהַבְחִין פִּי שֶׁקֶר כְּזָב עַל שְׁפָתֶיךָ:
אִישׁ לֹא נֶחֱן בְּתַבּוּנַת שְׁכָל רַבָּה שְׁכֹזֵאת.

[...]

אִם תַּעֲלֶה נְפִיחָה – מָה תִּטְרַח לְעֲצָרָה בְּמַעֲיָם?
קָרְאֵנָא לָהּ דְרֹר, לֹא תִצָּא, רַעַם גְּדוֹל לֹא יִתְרַע!
לֹא בְקַלּוֹת תַּעֲצֹר אִם הִיא מִתְפַּרְצֶת הַחוּצָה,
אִם זֹאת בְּכוּחַ תִּמְנַע, נִזְק תְּמִיט עַל רֹאשְׁךָ.
אִם תִּכְבֹּשׁ נְפִיחָה וְאִם תִּכְלָאֲנָה בְּבֶטֶן,
חֲלִי גְדוֹל וְאֶסוֹן עַל אֲבָרֶיךָ תְּמִיט:
הִיא אֶל הָרֹאשׁ תַּעֲלֶה, תִּחְדֹּר אֶל כָּל אֲבָרֶיךָ;
אִם תִּתְבַּיֵּשׁ – מָה גְדוֹל, מָה מְסַכֵּן הַמְּחִיר!
רֵיחַ מְצַחֵן וּמְבַאֵשׁ אֶת כָּל אֲבָרֶיךָ יִסְרִיחַ,
כָּל גּוֹפֶךְ יַעֲלֶה מִקְצֵה מְבִישָׁה.
רוּחַ – אֵינְנִי יוֹדֵעַ כִּיצַד – תִּרְעִיל רְאוּתֶיךָ,
הֶבֶל פִּיךָ יִצְחִין, רֵיחַ מְסַרֵּיחַ תִּדְיֶיךָ.
שְׁמֵר נְפִשְׁךָ מִכֹּזֵאת, מְצָרָה שְׁכֹזֵאת הַתְּחַמְּקֵנָא:
אַל תִּתְאַמֵּץ: נְפִיחָה – תֵּן לָהּ לְפָרִץ כְּחֻפְצָה.

• • •

פרידריך דדקינד נולד בנויטשטדט בשנת 1525 ומת בלונבורג בשנת 1598. הוא השתלם בתיאולוגיה במארבורג ובוויטנברג, שם התוודע להומניסט המפורסם פיליפ מלנקתון וזכה בחסותו. ב-1550 הוכתר בתואר מגיסטר וב-1575 מונה לפאסטור ולמשגיח כנסייה בלונבורג, שם התגורר עד מותו.

שמו של דדקינד יצא להתהילה בזכות יצירתו *Grobianus, sive de morum simplicitate* (גְרוֹבִיאָנוּס, או על פשטות ההליכות) בשני ספרים, שיר ארוך שהחזיק 1352 דרטורים אלגיים ובו מלמד פטרונם של גסי הרוח, גרוביאנוס הקדוש, נימוסים והליכות. הספר

נדפס ב-1549. ב-1552 הוסיף לו דדקינד ספר שלישי ובו דמות נשית, גְרוֹבִיאָנָה, ומאז נדפס בצורתו זאת. שמו של הקדוש נגזר מן המלה grob בגרמנית-ביניימית, שפירושה 'גס רוח'. ידידו של דדקינד, המשורר קספר שייט (Scheit) תרגם את 'גרוביאנוס' לגרמנית. הספר ניתרגם לאנגלית ולשפות אחרות, ועד שלהי המאה השמונה-עשרה נדפס מקורו הלטיני כשבע-עשרה פעם. בספרו הצרפתי "הספרות הלטינית של הרנסאנס", כתב פול ואן-טיגם (Van Tieghem): "השיר מציג עצמו ברצינות גמורה כמדריך ולהליכות ולנימוסים טובים לתועלתם של אנשים צעירים. אבל למעשה הוא מלמד מה אין לעשות; לשון הסגיינהור שיטתית, והאירוניה אינה נפסקת; עומדת לפנינו סאטירה צוננת וחריפה כלפי הליכות הזמן ההוא. ההליך הספרותי משעשע, הגם שארכני וחדגוני מעט. [...] יצירתו של דדקינד שייכת למסורת ארוכה של חיבורים שעניינים נימוסים, שבראשה "דרטוריו של קאטו" (Disticha Catonis) מן המאה הרביעית לספירה, מסורת שרבתה מאוד באיטליה ואחר-כך גם בצרפת ובמקומות אחרים." הדגם הספרותי שעמד לנגד עיניו של דדקינד היה זה של אובידיוס: כשם שלבש הוא דמות של מורה הלכות אהבה ב'אמנות האהבה' וב'רפואות האהבה', כן התאמר דדקינד להיות מורה מרצין של הילכות נימוסים.

(תרגם מלטינית והעיר: עמינדב דיקמן)